

El degollador de Vallvidrera

Papers de Fortuna, 58

(Sèrie Fortuna Negra)

Teresa Juvé

El degollador
de Vallvidrera

Editorial
Meteorα

El degollador de Valkvidrera

© Teresa Juvé, 2021

Reservats tots els drets d'edició per

© Editorial Meteora SL

Gran Via de les Corts Catalanes, 794, ent. 1a

08013 Barcelona

Tel. 93 265 56 54

www.editorialmeteora.cat

contacte@editorialmeteora.com

i

© Fundació Josep Pallach

Bruguerol, 12

17200 Palafrugell

Tel. 972 011 052

www.fundaciopallach.cat

info@fundaciopallach.cat

Primera edició: gener de 2021

ISBN: 978-84-120603-9-3

Dip. Leg.: B.1397-2021

Disseny de la coberta: Eduard Serra

Fotografia de la coberta: © Gibon Art /Alamy Stock Photo

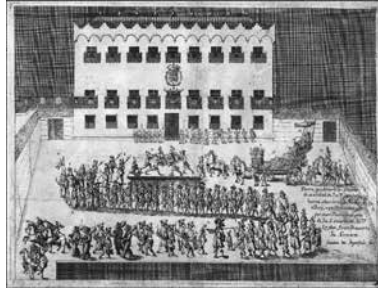
Imprès a DC Plus, Sant Andreu de la Barca

Amb la col·laboració de

SENSE L'AUTORITZACIÓ ESCRITA DE L'EDITOR, QUEDA RIGOROSAMENT PROHIBIDA, SOTA LES SANCIIONS ESTABLERTES PER LA LLEI, LA REPRODUCCIÓ TOTAL O PARCIAL D'AQUESTA OBRA A TRAVÉS DE QUAalsevol procediment mecànic o electrònic, incloent-hi la reprografia, la difusió per xarxes telemàtiques i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

EL DEGOLLADOR DE VALLVIDRERA

Glossari

Hugonot: Nom que els francesos donaven als protestants del seu país. El protestantisme es va estendre molt pel migdia de França, justament pels països que abans havien estat càtars. En l'època del portantveus Jaume Plagumà, el nostre protagonista, s'enfrontaven tres bàndols en les guerres de religió franceses: el del rei de França, Enric III, cap dels catòlics i sense successor directe, el dels ducs de Guisa, ultracatòlics, i el del pretendent a la corona, Enric de Navarra, dit el Bearnès i fill de Joana d'Albret, en aquell moment cap dels protestants, però que després, per aconseguir la corona francesa, es convertiria al catolicisme dient allò de «París prou val una missa». El rei espanyol Felip II, que també pretenia la corona francesa, intervenia en la lluita al costat dels Guisa.

Portantveus: (també *governador general*): Oficial reial que vigilava l'actuació dels veguers (vegeu *veguer* i *vegueria*). Havia de recórrer el Principat segons les constitucions de les Corts Catalanes i no podia residir en la mateixa vegueria més de quatre mesos l'any. Tenia cort pròpia —amb jutge assessor, algutzir, escrivà i porter (missatger)—

i exercia la justícia civil i criminal. Era un càrrec de durada indeterminada i no tenia autoritat en territoris de jurisdicció baronial o religiosa.

Veguer: Autoritat delegada de la corona amb jurisdicció governativa, judicial i administrativa. Amb cort pròpia, exercia en el territori de la vegueria. Podia delegar en sotsvegüers i era un càrrec de durada limitada.

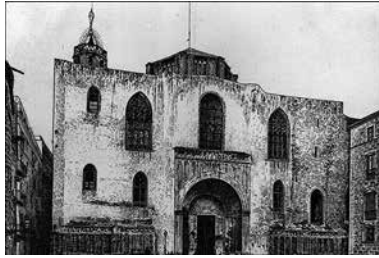
Vegueria: Divisió territorial de Catalunya fins al decret de Nova Planta (1716). El seu nombre i la seva extensió havien estat sempre variables. A principis del segle XVIII n'hi havia divuit. Fins que no van ser annexionats per França (1659), el Rosselló i la Cerdanya duïen el nom de comtats.

Virrei: (*lloctinent* en temps dels comtes reis): Representava el poder reial. Quan el rei entrava al Principat, el virrei cessava automàticament. Era un càrrec triennal, nomenat directament pel rei. Va haver-hi pocs virreis catalans; tanmateix, en temps de Felip II encara adreçaven en català les ordres i disposicions que enviaven als oficials reials, fins i tot si eren, uns i altres, de parla castellana.

• •

PRIMERA PART

EN LA QUAL UN VIRREI NOVELL NO SAP A QUIN SANT ENCOMANAR-SE

1

El sol del matí saltà per damunt del Mont Juïc, aconseguí les torres de la Seu i envià el seu primer i efímer raig del dia, sobtat i d'esquitlletes, per la finestra oberta del despatx del virrei. Malauradament, va caure damunt del full imprès que llegia el representant del rei a Catalunya i li ferí els ulls.

—Vaja! —es limità a exclamar l'oficial reial, deixant anar el paper que tenia a la mà.

Era inútil que el tornés a llegir. Si feia abstracció dels detalls horribles i més que realistes, propis per desvetllar dins l'ànim del lector l'esgarrifança de la por, la compassió i aquell xic de malsana satisfacció (perquè, gràcies a Déu, tots aquests drames no poden tocar-te), la notícia podia reduir-se a un sol concepte: el degollador de Vallvidrera havia tornat a actuar.

De tota manera, la qüestió no entrava dins l'àmbit de les seves atribucions; el problema, així com la solució que li corresponia,

pertanyien a la sola jurisdicció del Consell de Barcelona; ja s'ho arreglarien ells. Llavors, per què capficar-se?

El virrei tornà a esguardar el full innoble que havia anat a jeure al bell mig del raig de sol esbiaixat damunt la taula. Mal imprès, encara més mal escrit, en un paper ordinari digne del preu a l'abast de la plebs que costava, no resultava comprensible que hagués anat a parar damunt del despatx d'un virrei. I, malgrat això, era allà. Tot perquè el primer dia, en sentir les veus i l'enrenou al Pla de la Seu, hi va enviar el seu secretari per veure què dimoni estava passant i l'home en va tornar amb el full a la mà. I d'aleshores ençà, com li ocorria amb l'herba de fumar, el deliciós fum de la qual tant molestava la senyora virreina, no se'n podia passar; la tafaneria, les ganes de saber, eren més fortes que la voluntat i l'altiva reserva que un virrei ha de saber guardar.

No era el primer, ni tan sols el segon full que llegia. Va posar-se a comptar-los sense la més petita intenció de ruboritzar-se'n; ja en portava sis, de llegits, i, gràcies a això, estava al corrent de fets que, encara que no li'n pertoqués d'elucidar, podien entrar dins de les atribucions del veguer de Barcelona per mica que la incompetència de les autoritats de la ciutat es fes ben palesa. Llavors, l'assumpte entraria dins l'àmbit de la seva jurisdicció, i tots contents.

Va agafar el full de nou; l'olor de la tinta d'impremta, revifada per l'escalfor del sol, pujà fins a ell i li va fer arrugar el nas. Ja era a Sant Martí; el degollador ja era a Sant Martí. Havia començat per una dona del poble de Vallvidrera que havia anat a buscar aigua a la font. Ni robatori, ni violació; un tall ben net d'orella a orella i ja n'hi havia prou; dessagnada com un porc. De l'home, ni rastre. Ni tan sols se sabia si es tractava d'un veí del poble. Havia començat per Vallvidrera, però aviat va donar proves d'eclecticisme i de gran mobilitat. Un home que tornava del camp a les Corts de Sarrià, el rector de l'església d'Horta quan sortia d'ensenyar el catecisme a la quitxalla del poble. Una altra dona a Sants, una altra a Sant Andreu, sempre de la mateixa manera, amb un tall ben net al coll. I ara,

l'apotecari de Sant Martí quan anava a portar medecina a un veí malalt. Era la primera vegada que obrava tan a prop de la muralla de la ciutat.

El virrei tornà a tirar el full damunt del despatx i esguardà distretament com feia una girada i mitja a dalt del tauló ben encerat i anava a caure a terra, de l'altre costat. No hi donà cap importància, ja havia fet el seu paper d'introductor, anodí i més aviat entretingut, a l'embalum de les tasques del dia, altrament sever i neguitós.

Va arrepapar-se, pensívol, al respatller de la cadira que la corona comtal rematava gallardament. Dins la calma de l'habitació el sol ja només posava una ratlla encegador a al peu de la finestra oberta; fora, el rellotge de la torre tocà les hores i ell les comptà, distret. Nou. Eren les nou, hora de posar-se a treballar. I per començar... Sí, per començar, demanar què se sabia del portantveus del rei, si tornava de viatge o si no en tornava, perquè de tots els oficials de la Reial Audiència només ell li faltava per conèixer.

Portantveus del rei... es deia tot sovint el senyor virrei. Curiosa denominació i curiós càrrec. Diu que al temps dels comtes-reis, era ell el representant reial en l'absència del sobirà; com qui diria, el virrei. Per què havia perdurat sota la nova dinastia, que Déu mantingui dalt del tron pels segles dels segles, i per què la seva missió havia canviat de contingut, això, ningú no l'hi havia sabut explicar. Ni tan sols ho devia saber el mateix portantveus, hauria de demanar-l'hi quan el veiés.

El virrei va fer un gest com per disculpar-se ell mateix.

—Què es pot fer, en un mes encara no? —es demanà asprament—. Com és possible posar-se a to en un espai de temps tan curt? Et nomenen, amb prou feines t'expliquen res i au, arregla-t'ho tot solet.

Va aturar en sec el doll de recriminacions que acudien en massa al seu esperit. Un cop més, viva com sempre, la tragicomèdia del cruel desengany s'ensenyoria del seu pensament...

•

—*Ve del secretari particular de Sa Majestat, senyor* —encara sent que deia el missatger en lliurar-li el plec a la sala del palau de Toledo que l'havia vist néixer.

Ell ja sabia que la convocatòria havia de venir, és per això que va estar treballant aquells darrers mesos; per poder arribar a lloc i poder dir «Tot ho tinc a la mà; pràcticament, com si en tota la vida no m'hagués mogut d'aquí».

El virrei, ara, somriu, i no sap que és l'amargor i la ironia que l'han fet somriure a les reminiscències d'un recent passat que encara té tan present.

—*Entreu, entreu, Excel·lència!* —havia exclamat el secretari particular de sa majestat el rei Felip II, que Déu guard, en veure'l aparèixer a la porta del despatx—. *Perquè ja us podem anomenar Excel·lència, senyor! Ja en sou una!* —havia acabat amb animació.

Sí, ja n'és una, d'excel·lència, i àdhuc un excel·lentíssim senyor. Però en lloc d'ésser una excel·lència d'Índies, que sempre havia estat la seva gran aspiració, ha hagut de resignar-se a no anar tan lluny. Fora ambicions de riquesa; fora somnis de poder...

—... *perquè haureu d'anar amb compte de no topar amb les autoritats del país* —havia prosseguit la veu del secretari particular de sa majestat, tan real com si encara l'hi estigués dient—. *El Consell de Barcelona té les seves prerrogatives i les seves atribucions; pareu esment de no posar-hi el peu a sobre, encara no ha arribat el moment. De la mateixa manera les vostres ordres i els vostres manaments als Veguers els haureu de redactar en català, encara que ells no l'entenguin; ja tenen qui els hi pot traduir. Igualment haureu de tenir cura de no entrar en conflicte amb les constitucions de les Corts Catalanes i la Diputació del General, tampoc no és el moment. Sortosament, de Corts Catalanes no se'n convocaran gaires més i, per tant, no hi haurà noves disposicions que us facin nosa. Pareu esment, també...*

Aneu amb cura, pareu esment. D'ençà que és a Barcelona només ha fet això: tenir cura i parar esment. Un mes que no arriba a

un mes no representa una massa suficient de temps, es repeteix, per saber de ciència certa què pots fer i què no pots fer; per saber amb qui tractes i amb qui no, què és això i què és allò, qui és aquest i qui és aquell. I encara gràcies si ha pogut posar-se al corrent d'alguns fets de la vida dels qui l'envolten a la Reial Audiència, dels qui veu més sovint. Sort en té de Padró, el secretari de la Reial Audiència, que és una veritable perla.

—Sa Il·lustríssima el Vicari General de la diòcesi, Excel·lència, demana que el vulgueu rebre —li murmura a cau d'orella la veu de la dita perla.

—Valga'm Déu! —se sobresaltà el virrei.

No era una idea ni era una reminiscència; era la veu de Padró, el secretari, en carn i ossos, ben real.

—Sa Il·lustríssima, aquí, en persona? —s'esverà de nou el virrei.

—En persona, Excel·lència.

—Valga'm Déu! —repetí—. Què feu aquí, fent-lo esperar?

S'alçà a correuita del seient i obrí ell mateix la porta de l'avantcambra.

—Il·lustríssim senyor! Quin honor!

Va haver d'adonar-se molt de pressa que el vicari general no venia en visita de cortesia; amb el gest consirós de la fesomia del prelat, el bon virrei en va tenir prou.

—No ocorrerà res de greu? —s'alarmà, abaixant la veu, mentre la imaginació li començava a prendre vies i camins que conduïen a la tragèdia sens remei.

El vicari ni tan sols va donar proves que havia sentit i desxifrat els termes de la pregunta.

—Vinc a demanar-vos un favor —declarà, en canvi, amb notable gravetat.

El substitut del rei a Catalunya es va sentir d'allò més alleujat.

—Vós direu, Il·lustríssima —respongué amb la mateixa gravetat quan foren asseguts.

És natural que s'establís dins de l'estança el silenci carregat de serietat que segueix el plantejament de les situacions matisades de certa transcendència. Però heus aquí que, quan el vicari general començà a parlar, la primera impressió que produïren les seves paraules fou d'una innegable trivialitat.

—Vós sabeu, Excel·lència —començà a exposar—, que tinc un nebot dominic que ensenya a la Universitat.

El virrei no en sabia res, i era normal; en un mes un home no pot posar-se al corrent de tot el que passa al món. No en va fer cap comentari, però; amb un moviment del cap que no comprometia a res va donar pas al vicari general perquè continués explicant-se. I el prelat així ho va fer.

—És un noi intel·ligent, el meu nebot Guillem, Excel·lència. Massa i tot.

Va callar, dubitatiu, amb petites capcinades que no deien res de bo quant a la celsitud de les capacitats del dit nebot.

Però aviat prosseguia, ben decidit a dir-ho tot, sense reticències de cap mena.

—Podeu imaginar, senyor, que d'algun temps ençà...

D'algun temps ençà, el nebot havia donat proves d'inconseqüència, de falta de maduresa, d'una incapacitat total per moure's en el món dins del qual vivia. La seva assídua correspondència amb aquell herètic italià, Giordano Bruno, que el diable s'emporti i que acabarà tenint una mala fi, deia el vicari general, ja hauria d'haver-lo alertat i hauria hagut d'obligar-lo a posar-hi terme de manera definitiva, negligència de la qual el prelat ara se'n penedia amargament. Però en la seva pregona ingenuïtat i infinita mansuetud, havia pensat que el nebot hauria establert per ell mateix la diferència entre la mentida i la veritat, entre la fidelitat apostòlica i l'heretgia, i que, al contrari, en trauria unes conseqüències que sols podien resultar beneficioses per al seu comportament i el repòs de la seva ànima.

—I no ha estat així? —demanà el virrei, mitjanament interessat.

—Ai las, senyor! Ahir mateix, sense haver d'anar més lluny, algú va venir a dir-me que el meu desgraciat nebot, enmig del silenci afligit dels seus deixebles, ha deixat entendre que les detestables teories d'en Giordano Bruno sobre l'evidència com a únic jutge de la veritat i la legitimitat del dubte, que tan greument posen en perill l'obediència als dogmes de l'Església, podien resultar enriquidores gràcies al joc de controvèrsies que susciten.

—Nefasta doctrina, la del tal Giordano Bruno —comentà el virrei amb accent fastiguejat i donant-se l'aire de saber molt bé de què es tractava—. Pura heretgia —afegí amb suficiència.

—Això mateix, Excel·lència. La negació de tota la doctrina apostòlica, senyor —contestà el prelat amb unció.

Va haver-hi un altre silenci. Val a dir que la situació s'ho mereixia.

—I en què us puc servir dins de la modèstia de les meves forces? —reprengué el virrei.

El vicari general tampoc no va respondre directament aquesta vegada.

—És indubtable, Excel·lència —va fer tot compungit—, que, igual que ha arribat fins a mi, a hores d'ara l'incident ha arribat a l'orella dels reverends pares de la Inquisició.

El virrei reaccionà amb vigor i decisió al preàmbul del prelat.

—Em veieu profundament desolat, Il·lustríssima, però les meves escasses atribucions no em permeten d'enfrontar-me amb aquests senyors de la Inquisició. Sa Majestat el Rei en persona...

—No es tracta d'això, Excel·lència —l'interrompé el vicari general amb certa arrogància—. Per tractar amb els pares inquisidors ja soc jo aquí. No —afegí abaixant el to—. El que us prego és que em feu la mercè de demanar a en Rafael Montoliu, un dels vostres subordinats a la Reial Audiència i nebot polític meu, que tingui l'amabilitat d'acollir el meu nebot Guillem a casa seva. Mentrestant, jo li faré tocar amb el dit la magnitud del seu error i, sobretot, miraré de tirar cendra al foc.

Si el contingut del prec va sorprendre el virrei en gran manera és una cosa que no sabrem, perquè no en va dir res. No va poder estar-se, però, de posar-se en situació de satisfer la seva curiositat.

—Per això no heu de patir, Il·lustríssima —proposà amb benevolència—. Prou que ho sé que en Montoliu és oficial de la Reial Audiència. És ell qui, en la seva absència, substitueix el senyor Portantveus, que encara no tinc el gust i l'honor de conèixer —va fer, no gens segur de poder posar un nom a l'interessat, si el veia—. Ara mateix el faig avisar pel meu secretari, a fi que vingui per...

—De cap manera! De cap manera! —s'apressà d'interrompre'l el vicari, tot alçant les mans en actitud de rebuig—. N'hi haurà prou si vostra Excel·lència...

Es va veure com, de sobte, prenia consciència del caire abusiu que podien presentar les seves paraules quan anaven dirigides a un representant de sa reial majestat.

Va moure el cap i va ensordir la veu.

—Són coses de família, Excel·lència. Però si em permeteu...

El virrei no protestà, tot era vàlid per posar-se al dia. Va fer un gest magnànim amb la mà, mentre que el vicari general tancava els ulls com per recollir-se, a fi d'exposar el que havia de dir amb el màxim de concisió i limpidesa.

—És per culpa de na Lluïsa Maria, per culpa de l'única filla de l'hereu. Del meu germà gran Pere... —es diu un cop més amb amargor el vicari general, sense adonar-se que el virrei el pot sentir, tan acostumat està a repetir-ho als quatre vents en veu alta, una vegada i una altra, en la solitud dels seus apartaments privats.

La font de la seva tristesa i del seu desconsol. Ell prou que ho havia dit a l'hereu, amb tot el respecte degut al cap del llinatge dels Vallserena.

—Pere —li havia dit—, tu i la teva muller hauríeu d'anar amb compte amb aquesta dona que heu donat a la vostra filla com a dama de companyia. Sospito que és ella qui ha dut la filla de l'antic Virrei, del temps que era a Barcelona, pels camins escabrosos que ara segueix.

Però ell encara estava lluny de ser canonge, la seva qualitat d'eclesiàstic encara no tenia prou pes. En tot cas, no en tenia prou per enfrontar-se amb la voluntat de la cunyada.

—Ha estat la dama de companyia de la princesa —li havia fet dir per via del seu germà gran—. És de bona nissaga i tothom es disputa els seus serveis. Si la princesa ha pres camins que la moral condemna és que li ve de mena. I no se'n parli més.

No se'n va parlar més, en efecte, i l'antiga dama de companyia de la princesa d'Éboli va entrar al servei de Lluïsa Maria Vallserena. I el resultat...

—Què t'havia dit, Pere? —repeteix ara amb aflicció, igual que si tingués el germà difunt al davant.

I el germà, temps enrere, sabia molt bé que era ell qui tenia raó.

—Jordi, oi que tindràs cura de la meva filla? —li va demanar, li va pregar, més ben dit, quan ja era al llit de mort.

—Ai, Pere, Pere... Si m'haguessis escoltat quan encara érem a temps.

Festes, orgies, disbauxes. La propietat del Vallès, on la noia conduïa la seva colla d'amigues i d'amics tan llicenciosos com ella, ves a saber què no ha vist, més s'estima no pensar-hi. I, mentrestant, la mare, morta, el pare, mort, i la fortuna de les dues cases reunida a mans de la neboda, d'aquell ésser dissolut i sense vergonya.

—Déu meu, Déu meu, feu un miracle, Senyor!

I el miracle havia tingut lloc. Un dia, tornant de capítol, la neboda l'estava esperant a l'avantcambra del palau episcopal. Va haver de fer un esforç per reconèixer-la. Modestament vestida, pàl·lida i sense afaits, s'havia posat de genolls en veure'l i havia besat amb uncio la mà que, val a dir-ho, ell encara dubtava si havia d'allargar-li o no.

—Pare —li va dir—, perdoneu-me, perquè he pecat greument.

La confessió, les paraules del pecat i del penediment les havia confiades a l'orella d'un altre, ell no s'hi sentia amb cor. Després havia

parlat com convé que un oncle parli a una neboda que ha perdut els pares, com convé que parli el pastor a l'ovella esgarriada.

—Pare i oncle meu —li havia dit ella humilment—, vull entrar en religió. Què m'aconselleu de fer?

Ell va donar gràcies a Déu del fons del cor, amb fervor i agraïment. Per la salvació de l'ànima de la neboda, primer; per la salvació de la fortuna que s'estava perdent inútilment, després. Car l'hereu directe de Lluïsa Maria n'és Guillem, el nebot frare, fill del primer fadristern, i és religiós, com ell. I en cas de desgràcia... «Soc el més jove i l'únic que queda dels germans Vallserena», es diu, «És natural que la fortuna de la família vingui a parar allà on ha de ser». La dipositaria humilment als peus de l'Església, humilment, però no anònimament. I, potser, a la seva mort, el seu nom perduraria inscrit en taules de marbre.

Llavors no va dubtar gens ni mica quant al contingut del consell que havia de donar a la neboda.

—Has d'entrar al convent de les germanes clarisses, Lluïsa Maria. És el que convé al teu estat d'ànim i al teu penediment. T'enen concedit l'honor del renunciament als béns del món i dels vots de pobresa. Són elles que et conduiran pel camí de la perfecció.

Ella ho havia acceptat amb reconeixença, i la seva entrada al convent, gràcies a ser ell qui és, s'havia fet sense dificultats de cap mena. Però heus aquí...

Lluny, dins el despatx obert als finestrals de la Seu, sona la veu del virrei. El vicari general contesta amb un profund sospir del qual, immers en el seu món, no en va tenir consciència.

... el dia que la mare superiora el fa avisar, alarmada:

—Il·lustríssim senyor, no sé com dir-vos...

No sabia com dir-li que els temes de conversa de la neboda amb les altres novícies no eren els més apropiats per algú que vol entrar en religió; que les companyes s'esvalotaven, unes perquè estaven escandalitzades, d'altres, menys nombroses, gràcies a Déu, perquè els interessava massa el que la neboda deia.

—L'hauríeu de casar, Il·lustríssim senyor. Segons el meu modest parer, n'és l'única solució —havia acabat la superiora.

Llavors ell havia cercat algú que volgués carregar-la, ja que el mirallejar de la fortuna és un esquer de primera qualitat; algú que ell pogués manipular, però per això cal que li estigués agraït de la ventura que li havia tocat en sort. I l'havia trobat. Rafael Montoliu, de nissaga de cavallers, però sense una malla a l'escarsella.

Ara bé, aneu a fiar-vos de l'agraïment de la gent. Quan ell s'havia posat a la seva disposició per guiar-lo pel camí de l'assenyada utilització dels cabals de Lluïsa Maria, Montoliu li havia contestat amb molt d'aplom:

—No passeu ànsia, Il·lustríssima. Jo sabré fer el que cal en benefici de l'esdevenidor dels fills que Déu ens vulgui enviar.

És d'aleshores ençà que les relacions entre ells s'havien refredat considerablement...

El virrei refrena un bufec d'exasperació i se li nota.

Va fer l'efecte que el vicari despertava d'un somni.

—Perdoneu, Excel·lència —s'apressà de disculpar-se, tot torbat—. Us estic fent perdre uns instants preciosos que empraríeu més valuosament en benefici dels afers del reialme.

El virrei no es deixà anar a inútils tergiversacions, era veritat que ja estava cansat d'esperar que l'il·lustre visitant tingués l'amabilitat de dir en poques paraules què esperava de la seva bona voluntat. Però tampoc no ho va necessitar; l'altre prosseguia, parlant de pressa, com si el que més l'interessés, ara, fos de recuperar el temps perdut.

—Si us demano aquest favor, Excel·lència, és perquè... Perquè quan la meva neboda es va casar amb el senyor Montoliu contra el parer del consell de família —inventà—, que considerava que la diferència d'edat entre els dos cònjuges...

No sabia com sortir-se'n, però no feia la impressió que la cosa fos d'una importància primordial; el virrei, que ja feia estona cercava una cara al seu voltant on poder posar el nom de Montoliu, l'acabava

de trobar. Era aquell home servicial fins a l'obsequiositat, la muller del qual, segons li havien dit, havia tingut la desgràcia d'ensopegar i d'anar a caure damunt del pom daurat d'una barana, amb tan mala fortuna que li havia fet saltar un ull.

El virrei era un home compassiu.

—Així, la senyora de Montoliu és neboda vostra —digué amb to de commiseració—. Pobre dama, quina desgràcia la seva...

—Ha estat la voluntat del Senyor, Excel·lència —li responia l'eclesiàstic, mentre pensava que ningú no pot escapar al càstig de Déu—. Si em sap greu de tenir tan pocs tractes amb ells és perquè no m'ha estat possible d'aportar-los el consol...

Va haver d'interrompre's perquè el secretari particular del virrei, sempre al corrent de tot el que es deia i es tractava, havia entrat adelerat i parlava a cau d'orella del representant reial.

El virrei escoltava, agradablement sorprès. En acabat, alçà el cap.

—Tindrè l'honor de ser l'artífex de la vostra reconciliació —declarà amb solemnitat—. Feu entrar el senyor Montoliu, Padró.

Va haver-hi reconciliació, en efecte. Una mica freda, una mica tibada. El senyor Montoliu va acceptar amb promptitud i sense vacil·lacions que el cosí dominic de Lluïsa Maria vingués a residir a casa seva, amb la recomanació expressa que no n'havia de sortir ni per cercar un vas d'aigua.

El virrei somrigué, Montoliu també somreia; el vicari general donà les gràcies i s'alçà per acomiadar-se.

Quan es trobaren sols el virrei i Montoliu no van saber què dir-se, al capdavant era la primera vegada que es veien així, cara a cara.

—Com es troba la vostra senyora? —demanà el virrei amb sol·licitud, per trencar l'embarassada situació.

No estava malcontent de la idea; d'aquesta manera feia veure de pressa al subaltern, que ho faria córrer, que ell estava al corrent de

totes les contingències que podien tocar la Reial Audiència, àdhuc les més menudes.

—Es troba molt més bé, Excel·lència —s'apressà de respondre l'altre, un xic sorprès, en efecte—. Aquest matí, precisament, està molt més contenta perquè li han anunciat que demà li arriba l'ull de Murano.

El virrei obrí la boca, no en va sortir ni un so. De cop i volta l'ull mort de la dama prenia vida, esdevenia gegantí, i el món de l'absurd s'ensenyoria de l'estança, capgirant-ho tot, desencaixant-ho, fent de la claror del matí, de l'aire, de l'escalfor del sol quelcom de foraster, d'irracional, de definitivament al marge de la raonable vida de cada dia.

Va tenir por d'haver-se trastocat.

—Què voleu dir? —demanà amb un filet de veu.

Montoliu no s'havia adonat que les seves paraules provocaven tal massa d'emoció.

—En va tenir la idea temps enrere, Excel·lència —aclarí amb senzillesa—. No sabia veure's amb aquella conca buida, parlant amb perdó.

El virrei es refeia de pressa de la impressió. Aviat es va sentir capaç de parlar enraonadament de quelcom d'enraonat.

—Però amb un tros de seda negra potser n'hauria tingut prou. Veieu la princesa d'Èboli, el pegat negre a l'ull no treu res a la seva bellesa; al contrari, àdhuc li confereix més atractiu, més gràcia.

—Això mateix li vaig dir jo, Excel·lència, però diu que no vol imitar la princesa, i no en va voler saber res. Cal admetre que la idea és enginyosa. Omplir el buit de l'ull amb un ull de vidre és cosa que poques vegades s'ha vist. Aleshores va fer venir un artesà de Murano i...

—I per què de Murano, tan lluny? Aquí també tenim bons fabricants de vidre.

—No tenen el vidre cristal·lí d'allà, Excel·lència —contestà Montoliu amb aire d'home entès.

Què li fa que sigui cristal·lí o no? Pel que ha de veure...

No ho va dir en veu alta, el bon virrei, però ho va pensar, sense cap sentiment de vergonya per part seva. Bé tenia dret a resquitar-se de la commoció passada.

Mentrestant, Montoliu continuava, molt animat.

—Li van portar mostres de color i li van prendre mides. L'artista estava tan engrescat com ella, diu que mai no s'havia trobat amb una idea tan genial.

Va estar parlant així una bona estona, davant d'un virrei que ja començava a tenir-ne prou. Al final, el mutisme i la visible distracció del representant reial van avisar Montoliu que ja era hora de prendre comiat.

Ho va fer, amb cortesia i humilitat. Quan ja anava per obrir la porta, el virrei el va cridar.

—Per què em volíeu veure, Montoliu?

L'altre s'aturà, un xic sorprès.

—Ah, sí, Excel·lència, teniu raó, com sempre. El Portantveus del Rei deu estar a punt d'arribar a Barcelona. En aquell moment precis m'ho acabaven d'anunciar.

2

I tant que estava a punt d'arribar; ja havia arribat i tot. En sentir veus dins el despatx, Montoliu s'aturà al moment de posar la mà a l'agafador de la porta i va arrufar les celles. Una mala sorpresa; havia esperat que, cansat del viatge, el portantveus hauria començat retirant-se a casa seva.

Però, no. Era allà, sense ni deixar-li temps de respirar, sense que ell pogués adaptar-se a la situació de subaltern a la qual la presència del portantveus a la Reial Audiència el relegava automàticament.

Va sobreposar-s'hi, emperò; ja hi estava acostumat.

—Benvingut, Plagumà! —aconseguí de dir amb animació tot obrint la porta.

El retrobament fou amable, ni fred ni efusiu. Pere Joanola, jutge assessor de la cort del portantveus, que el seguia pertot on havia d'anar, ho aprofità per acomiadar-se. Plagumà, decididament infatigable, va seure en una poltrona i, a poc a poc, malgrat l'hora de dinar que ja anava passant, va anar traient d'un Montoliu que no sabia com fer-ho per dissimular el seu enuig l'informe de tot el que havia ocorregut durant els dos mesos que l'havien tingut fora de la ciutat comtal. No gaire res, si no es comptava ni l'arribada del nou virrei ni les sagnants manifestacions del degollador de Vallvidrera. Però no hi havia motiu perquè això darrer hagués de capficar el portantveus.

—Ha hagut de reunir-se alguna vegada el Juí de Prohoms?
—demanà al final Plagumà.

Montoliu es limità a fer que no amb el cap. Si bé no els coneixia, perquè la confiança entre els dos homes no anava tan lluny, almenys era capaç de flairar la mena de sentiments que el portantveus nodria envers la importància creixent que el Sant Ofici de la Inquisició prenia en matèria de justícia, interposant-se en tot, mesurant-ho tot, intentant de retallar a poc a poc, en la persona dels homes que les representaven, les llibertats del país. I ell, per un mot desventurat que podia caure en no se sabia quines orelles, no volia trobar-se en el tràngol de retre'n comptes a ningú.

Plagumà no va insistir; ell també sabia en quin moment podia parlar i en quin no. Ja anava a donar per acabada la conversa quan de sobte va recordar que encara podia tenir un gest d'afabilitat.

—Com està na Lluï...? Com està la vostra muller, Montoliu?

Una badada monumental, una vacil·lació intempestiva i el nom de Lluïsa Maria restava en suspens com un fantasma de nom, a punt de caure entre els dos homes desconcertats. Però el mal ja estava fet, i la inútil memòria, sempre viva, àdhuc quan més valdria que no ho fos, feia alçar el cap al record, el refermava i l'esberlava irresistiblement

contra la feble barrera de la voluntat, emportant-s'ho tot: el despatx, la llum del matí, la migrada figura de Montoliu.

I en el record...

•

... el tedi, l'avorriment, la inactivitat d'una llarga convalescència, la manca d'una llar quan ja els antics companys estan casats, és això el que ha fet que ara es trobi dalt d'un cotxe de lloguer, amb el fill d'un dels seus amics per tota companyia; un marrec de disset anys, ell, un home de més de vint-i-cinc. El noi gairebé jeu eixarrancat al seu davant, esguardant, amb una indiferència d'home que ja no té res per veure, el magnífic paisatge del Vallès. Ja fa estona que ha deixat de parlar, segurament no li queden gaire coses a dir. Els saraus, el picador de cavalls, el joc de pilota, heus ací els grans temes de la seva conversa. El silenci dins del cotxe no és pesant; més pesants són les preguntes que ell, Plagumà, es fa, perquè estan carregades de burla i d'ironia. Què t'ha agafat? Per què ets aquí? Com t'has deixat enganxar per criatures...?

On van, el noi ja l'hi ha explicat, tot cofoi perquè el seu company és un home gran i el pot tractar com si fossin de la mateixa edat.

—Ja veuràs —li ha dit, tutejant-lo amb naturalitat—. Són els jocs més divertits que pots trobar. Una pura delícia.

I ell s'hi ha deixat embarcar; per matar el temps, per trencar la monotonia dels dies que passen, tots iguals... Amb tot, ara li sap greu, i el menyspreu de si mateix, que és el pitjor dels menyspreus, comença a posar-li un gust amargant a la boca. Farà aturar el cotxe, no li serà difícil de trobar quelcom per tornar a Barcelona.

Però ja el noi es redreça i esguarda amb interès per la finestreta.

—Ja hi som —diu.

En efecte, el cotxe ha fet una girada, es veu que el cotxer ja sap on ha d'anar. Han franquejat un gran portal de ferro i han seguit el

camí que s'endinsa per l'arbreda; en passar davant la caseta del guardià, una dona que buidava una galleda s'ha enretirat i els ha mirat allunyar-se amb cara de repugnància, bo i fent el senyal de la creu damunt del pit eixut. Quan arriben a l'esplanada que hi ha davant la casa ja hi veuen d'altres cotxes aturats.

—Espera'ns, com sempre —diu el noi al cotxer amb aires de gran senyor, quan posa peu a terra.

Han entrat dins la bella mansió plena de lluminàries malgrat que el sol encara no és a la posta. Plena de lluminàries i plena de jovencells i jovencelles que parlen, que riuen, que beuen hidromel, que es miren amb uns ulls plens de promeses sota l'esguard indulgent d'una matrona.

—És ell? —demana una noia d'ulls blaus i cabellera bruna que se'ls ha posat al davant.

—Aquí el tenim! —presenta amb ufana l'acompanyant de Plagumà.

Tots s'han girat cap a ells; aquest més interessat, aquell altre, menys. Però aviat cadascú torna als seus quefers.

—Soc na Lluïsa Maria —li diu la noia amb naturalitat i desimboltura—. Ja saps que som cosins? —afegeix, mentre li adreça una mirada molt poc fraternal.

Ell somriu sense cap gana de somriure. En venir sabia amb què havia de trobar-se; el seu introductor ja li ha contat, ple d'importància, la mena de reunions que fan de tant en tant alguns dels membres distingits del jovent selecte de la vila, i ell ho ha considerat amb indulgència. Però en veure'ls allà, alegres però amb aire cansat, animats però ja recoberts d'un vel de desencís, tot d'una s'ha sentit ple d'angúnia per aquella jovenalla que no veu més enllà del moment present, com si no pogués haver-hi per a ells endemà de cap mena.

—Cosins molt llunyans —respon ell—. A tot estirar, per part de besàvies.

—Ja n'hi ha prou, no?

Ella l'agafa pel braç i el vol guiar amb autoritat. Ell se'n desfà.

—On voleu anar?

No l'ha tutejat, no es veu amb cor d'entrar en un joc que ha deixat d'interessar-li abans de començar.

La noia l'esguarda amb fredor.

—Com si no ho sabessis. A les cambres.

Ho ha dit amb un si és no és d'arrogància. Ell pot observar-la amb atenció. Sota l'aire aparentment juvenívol de la noia hi ha quelcom de molt vell, de molt gastat, de molt escèptic. Un altre cop somriu, però ja, sense que ell ho sàpiga, és el somriure una mica torçat que es pot adreçar a una senyora de l'ofici.

—Per què fer?

Ella s'ha girat cap als amics.

—Diu que per què anem a les cambres! —anuncia amb to de burla—. Per què hi anem, nois? Potser algú l'hi podria dir.

Tots riuen amb aires de gent entesa, no diuen res i es dirigeixen sense esperar més cap a la porta. Lluïsa Maria l'esguarda amb una mirada que mesura, plena d'experiència.

—Podràs triar qui vulguis, però m'agradaria ser jo la primera.

Massa tard. Ell s'ha tornat a deixar agafar per una mena de fàstic angoixat que el paralitza. Què és això? Què és aquesta manera de fer i de pensar d'aquesta noia? Desvergonyiment? Cinisme? Veritable desesperança...?

—No sé per què voleu... —comença, i s'adona a temps del ridícul, de la carrincloneria que poden revestir les seves paraules a l'orella d'una noia que, visiblement, tant se li'n dona de tot.

Ella somriu amb fredor.

—No t'has de capficar —li diu tranquil·lament—. Nosaltres som moderns i ens ho permetem tot. Si el dia de demà ha d'arribar, ja sabrem com trampejar-lo.

L'ha deixat allà, palplantat i avergonyit i no sap per què, i se n'ha anat cap a les estances interiors. En el gran silenci de la sala se senten, allunyats, menudes exclamacions i riures nerviosos.

—Són joves —sent que diu una veu indulgent—. *Ya la juventud hay que darle lo suyo* —afegeix en castellà.

Ell es gira, mig colèric i mig interessat. Així, és ella, aquella dona ja gran, l'antiga dama de la princesa d'Èboli que tothom es disputa. Ella se li ha acostat, amable; han parlat, han somrigut, han dit ximpleries, ell ha anat desgelant-se. Ni tan sols ha hagut de prendre's la molèstia de fer-li l'aleta; tots dos són grans, tots dos saben què volen. Entre els braços de la dama, plens de saviesa, aviat ha trobat un efímer pal·liatiu per a les seves adolorides cogitacions...

•

Montoliu es va refer amb rapidesa d'una impressió que, al cap i a la fi, no havia passat de sorpresa més aviat divertida, per culpa de l'espifiada que el portantveus havia estat a punt de fer en pronunciar amb familiaritat el nom de la seva dona. Que Lluïsa Maria havia tingut una joventut, diguem-ne, agitada, ell prou que ho sabia. La seva muller, coneixedora dels termes i circumstàncies de la seva unió, no li havia amagat res; al contrari, potser n'hi havia afegit i tot. Però a ell, el que havia fet Lluïsa Maria en el passat no li interessava gens ni mica. Si havia de ser sincer, el que podria fer en els moments presents tampoc no li importaria gaire. L'important, per a ell, eren els fills; que els fills de Lluïsa Maria, hereus de la seva fortuna, portessin el noble nom de Montoliu, això era l'essencial. I, donat que Lluïsa Maria havia perdut moltes de les ardors indagadores de la seva joventut, les probabilitats que els fills fossin realment seus eren grans, per tant, encara millor.

Va esguardar el portantveus amb amabilitat i aires d'agraïment per la seva cortesia.

—Na Lluïsa Maria —concedí, no sense un punt de sorna— està molt més bé. L'ull ja el té completament cicatritzat —digué, contestant la pregunta de Plagumà.

Després adoptà una actitud desolada.

—Però mai no ens heu fet l'honor de venir a veure'ns. Ara que na Lluïsa Maria està en condicions de rebre els parents i els amics, ¿quan podré permetre'm de convidar-vos a venir a saludar-la?

Va tenir la immensa satisfacció de veure que el portantveus es torbava una vegada més. Com a petita reparació de les ofenses (reals o imaginàries, que tant li feia) i de les amargors que suportava per culpa seva en la vida pública, ja en tenia prou.

Va somriure amb suavitat.

—Sa Excel·lència el Virrei sap que havíeu d'arribar, Plagumà.

—Li heu dit en quin moment seria?

—No —contestà Montoliu amb una espontaneïtat de la qual potser es penedí més tard.

—Doncs ja tornaré demà per presentar-li els meus respectes. No puc anar a veure'l amb la pols del viatge que em cobreix de dalt a baix. Suposo que sa Excel·lència ho entendreà, i vós també.

És possible que no s'adonés que l'esguard que adreçava a Montoliu en dir-li això el tornava a posar al seu lloc habitual d'home sense importància.

• •